

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЕТНІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

І. В. Данилюк, В. В. Гресько (м. Київ)

Етнокультурна інформація, яка проходить крізь покоління, визнається рушійним фактором життєдіяльності етносу. Показано, що кожний представник етносу як носій етнічної ідентичності трансформує цю інформацію у вигляді традицій та звичаїв, які, відповідно, виявляються у широкому контексті: соціальних стосунках, професійній діяльності та особливостях культури. Етнічна ідентичність розглядається як важливий компонент соціалізованості та провідний чинник подальшого становлення особистості, її продуктивного функціонування в суспільстві. Аналізуються сучасні дослідження етнічної самосвідомості українців, які свідчать про наявність регіональних відмінностей у становленні їхньої національної ідентичності в молодому віці та в період дорослішання. Відродження національної самосвідомості українців, посилення ролі їхніх основних етноконсолідуючих ознак називаються як потужні чинники розвитку нації та збереження етнічної ідентичності українського народу.

Ключові слова: етнос, етнічна самосвідомість, українське суспільство, гармонізація.

Постановка проблеми. Розвиток і становлення етнічної самосвідомості сучасного українського суспільства, збереження національної самобутності народу – одне з найскладніших завдань сьогодення. Етнічна самосвідомість транслює важливу інформацію для розуміння нашого минулого, сучасного та майбутніх перспектив, розкриває сутність взаємовідносин з іншими етнічними спільнотами.

Недооцінка рідної мови і культури, втрата традицій та звичаїв свого народу, відчуття національної меншовартості, байдужість до суспільно-національних подій вносять деструкцію в життєдіяльність українського соціуму. Актуальність зазначеної проблематики зумовлена суспільно-політичними процесами в Україні, пошуком психологічних аспектів їх урегулювання, потребою у відродженні та зміцненні української державності.

Аналіз останніх публікацій та виокремлення невирішених частин загальної проблеми. Внутрішню динаміку процесу становлення і розвитку етнічної самосвідомості досліджували В. В. Антоненко, Л. Е. Орбан-Лембрик, Л. І. Пилипенко, Т. М. Яблонська, Е. П. Белінська, М. І. Пірен, В. А. Кирсанов, В. М. Павленко, К. В. Коростеліна, Г. У. Солдатова, М. О. Шульга, Т. Г. Стефаненко, В. Ю. Хотинець та ін. Значну увагу вивченню етнічної самосвідомості приділяють і вітчизняні дослідники. Вагомий внесок у вивчення цієї проблематики зробили

І. В. Данилюк, П. І. Дроб'язко, О. І. Бочковський, П. І. Гнатенко, О. А. Донченко, А. Х. Шкляр, І. П. Лисяк-Рудницький, В. Ф. Соколова, М. Й. Боришевський, М. Б. Боднар, О. М. Васильченко, О. В. Бичко, О. В. Шевченко, А. С. Баронін, О. В. Квас, Е. А. Афонін та ін.

За М. Й. Боришевським, національна самосвідомість – це самоусвідомлення особистості як представника певної національної спільноти, самооцінка як носія національних цінностей, які сформувався в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти [4].

Згідно з тлумаченням А. С. Бароніна, народність і нація – види етнічної спільноти (етносу), стійке соціальне угруповання людей, виникнення якого зумовлене історичною детермінантою. Водночас націю дослідник розглядає як найвищу форму етнічної спільноти. Якщо внутрішня структура етносу ґрунтується на родинних зв'язках, то внутрішня структура нації – на соціальному принципі. Націю визначає наявність певної сукупності основних ознак, насамперед спільність території, економічного життя, мови, матеріальної та духовної культури, етнічної самосвідомості [1].

Психологічні особливості розвитку національної самосвідомості представлено в дисертаційному дослідженні В. Ф. Соколової [13]. Основними компонентами національної самосвідомості вона вважає самооцінку, прагнення, емоційно-диспозиційні почуття етнічної ідентичності, мову; знання про типові особливості та риси своєї нації; свідоме ставлення до історичного минулого, сучасного та майбутнього власної національної спільноти, до духовних і матеріальних цінностей нації; уявлення про спільну територію.

Мета статті: обґрунтувати сутність поняття етнічної самосвідомості, механізми її функціонування та розкрити психологічні особливості гармонізації етнічної самосвідомості українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема гармонійного розвитку етнічної самосвідомості як спільноти, так і окремої особистості набуває особливої актуальності, оскільки самосвідомість етносу, нації відіграє важливу роль у формуванні цілісності суспільства. Етнічна самосвідомість проявляється як самоідентифікація з групою людей, народом. Головними ознаками етнічної самосвідомості етносу є усвідомлення етнічної спільноти, особливих етнопсихологічних рис, особливої етнічної культури та етнічної ідентичності. Етнічну самосвідомість усе частіше відносять до числа найбільш важливих етнічних ознак.

Відомо, що структура етнічної спільноти охоплює три базові складові. До першого належать найбільш стійкі елементи, пов'язані зі спадкоємністю, які є феноменами масового досвіду спілкування, діяльності й впливу природних умов існування. Це психічний склад етнічної спільноти, тобто її характер, звички, психологічний аспект

звичаїв і традицій. Другий складник утворюють національні почуття; вони проявляються як емоційні переживання, комплекс почуттів, настроїв, ставлення людей до різних сторін життя власного народу. Третім складником є національна самосвідомість, яка в генетичному плані виникає пізніше, ніж два попередні складники. На становлення національної самосвідомості значною мірою впливає державність. Національна самосвідомість, яка ґрунтується на двох попередніх компонентах психології етнічної спільноти, підсилює, робить більш усвідомленими національні почуття [7].

Самосвідомість етносу – найважливіший структурний елемент етнічної культури. Причому в етнічній самосвідомості відображається усвідомлення представниками етнічної спільноти себе як суб'єктів дії, усвідомлення своїх інтересів, потреб, свого місця в суспільному прогресі, історії та культури свого народу [15]. Виступаючи проти нівелювання національного, М. О. Бердяєв зазначав: людина входить у людство через національну індивідуальність – як людина індивідуальна, а не абстрактна, як росіянин, француз, німець, англієць... Національна людина – щось більше, а не менше, ніж просто людина, у ній є родові риси людини взагалі і риси індивідуально-національні. Культура ніколи не була абстрактно-людською, вона завжди конкретно-людська, тобто національна, індивідуально-народна [2, с. 155].

Етнічна самосвідомість – це уявлення представників певної етнічної групи про свій етнос, знання та ставлення до нього. Етнічна самосвідомість як провідна ознака етносу виявляється в спільному походженні, спільній мові і території, економічних зв'язках, спільній культурі та релігії. Вона захищає особистість від невизначеності, виступає стійкою конструкцією, пов'язаною із соціалізацією та засвоєнням культурного досвіду. Ключовою функцією етнічної самосвідомості є ідентифікація індивідів з етнічною спільнотою. Вона пов'язана з усвідомленням народом своєї належності до певного етносу, яка базується на визнанні особливостей свого народу, спільному походженні, господарській діяльності, мові, культурі, певній ментальності. Отже, дослідження етнічної самосвідомості дає можливість виявити особливості взаємовідносин особистості з навколишнім світом.

А. М. Львовичкіна наголошує, що етнічна самосвідомість народу є водночас причиною, умовою і наслідком об'єднувчих процесів, що веде до утворення нації. Вона – суттєвий компонент структури етносу поряд з такими складниками, як спільність походження, культури, мови, господарського життя тощо. Етнічна самосвідомість пов'язана також із самоназвою народу, зміни якої віддзеркалюють трансформацію як самосвідомості етносу, так і національної ідеї [10].

Особливу роль у становленні та розвитку етносу відіграє компліментарна самосвідомість – відчуття всередині групової єдності і

протиставлення своєї групи зовнішній (“Ми” і “Вони”). Компліментарній самосвідомості властива стійкість, завдяки чому етнічна спільнота протягом усієї історії зберігає етнічну систему. Здатність окремих індивідів чи колективу індивідів, які складають ту чи іншу етнічну спільноту, відображати навколишній світ, формує так звану своєрідність етнічної картини світу, а також етнічну специфіку, яка знаходить своє справжнє відображення в етноціннісних орієнтаціях. Етноціннісні орієнтації – це не лише властивість етнічної самосвідомості, а й сутнісна сторона буття етносу [9].

Власне, “етнічна самосвідомість – це своєрідний “останній рубіж” збереження етнічності, адже під час історичного розвитку етнос міг втратити і мову, і спільну територію, і навіть культурні традиції, але поки зберігається етнічна самосвідомість, не тьмяніє і образ “Ми” [10, с. 99]. Головними ознаками етнічної самосвідомості є усвідомлення особливих, спільних етнопсихологічних рис, особливої етнічної культури, а також соціально-моральна самооцінка та етнічна самоідентифікація.

Уявлення про спільність походження членів етносу і своєрідне відображення його об’єктивних властивостей – два важливі складники етнічної самосвідомості, які щільно взаємодіють, контролюючи і доповнюючи один одного. За цим явищем стоїть той реальний факт, що об’єктивні властивості етносу, передусім культурні традиції, у концентрованій формі фіксують його історичний досвід, репрезентуючи немовби “пам’ять” про його історичне минуле. Змінити етнічну належність і власне етнічну самосвідомість протягом життя одного покоління майже неможливо, оскільки відповідні уявлення формуються у людей в дитячому віці. І навіть якщо та чи інша особа офіційно провела таку заміну, вона майже завжди поряд із знову набутими властивостями зберігає елементи попередньої етнічної належності, у тому числі самосвідомості [8].

У процесі поглиблення етнокультурних та етнопсихологічних сторін самосвідомості відбувається формування етносоціальної спрямованості особистості: формується значуще ставлення до об’єктів етнічного світу, вибудовуються конформні, синдикативні типи активної міжособової взаємодії [17]. Етнічна самосвідомість забезпечує необхідне для психологічного здоров’я та соціального комфорту, повноцінної життєдіяльності особистості почуття належності до етнічної спільноти. Етнічна самосвідомість формується протягом усього періоду розвитку людини, з дитинства до досягнення зрілості. Вона функціонує в нерозривному зв’язку з вихованням, освітою і передається від покоління до покоління упродовж усього історичного існування народу.

Провідною проблемою сьогодення стає розвиток етнічної самосвідомості кожного українця, конструювання позитивного образу етносу. Важливим завданням є відродження української нації, формуван-

ня почуття належності до українського народу. Етнічний смисл породжується на основі перетворень у свідомості та самосвідомості знань, уявлень, етнічного узагальнення. Таке формування передбачає звернення до мовних кодів українського етносу, розширення можливостей для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв.

Оскільки етнічна самосвідомість формується в ході соціалізації, вона спочатку зазвичай не дуже виразна, її формування значною мірою визначається як стереотипами, які склалися в певному етносі, так і системою етнічної соціалізації. Відсутність етнічної самосвідомості у групи осіб, які мають спільну культуру, вказує на те, що в цьому випадку перед нами всього лише етнографічне утворення, існування якого може бути виявлене тільки в результаті спеціальних досліджень. У всякому разі, в умовах взаємопроникнення та безперервної мінливості культури найменш двозначною, а інколи і єдиною етнорозрізнявальною ознакою у визначенні того, де закінчується одна спільнота і починається інша, є етнічна самоідентифікація, яка виступає ядром етнічної самосвідомості [8]. Етнічна ідентичність – один із найважливіших виявів етнічної самосвідомості; вона виконує стрижневу, системотворчу роль у структурі етнічної та національної самосвідомості.

Г. У. Солдатова вважає, що поняття “етнічна ідентичність” і “етнічна самосвідомість” частково перетинаються: етнічна ідентичність є когнітивно-мотиваційним ядром етнічної самосвідомості, при цьому її не можна звести до структурної одиниці самосвідомості, оскільки вона містить у собі також і несвідоме [14]. Ідентичність людини – елемент її самосвідомості, результат колективного осмислення і самовідчуття “Ми”.

Результати вивчення психологічних особливостей етнічної ідентичності студентської молоді східного та південного регіонів України представлено в праці О. В. Бичка [3]. Експериментально встановлено, що, порівняно із західноукраїнськими студентами, етнічна ідентичність яких характеризується несуперечливим характером, одностайністю в узгодженості етнічної самоідентичності, у багатьох студентів зі Сходу та Півдня (майже у 40%) помічено складність, невизначеність і проблематичність етнічної самоідентичності. Проблематичність етнічної ідентичності О. В. Бичко розуміє як труднощі при свідомому віднесенні індивідом себе до певної етнічної групи чи виборі іншої етнічної групи за умови декларування етнічної належності. Виявами проблематичності найчастіше є низькі показники актуальності, незначущості й амбівалентності етнічної ідентичності.

Особливості становлення Я-образу особистості в контексті процесу етнонаціональної самоідентифікації аналізує О. В. Шевченко [18]. Вона, зокрема, виявила регіональні відмінності в становленні національної ідентичності особистості в період дорослішання. Порівняно з досліджуваними з південних і північно-східних областей України, для

молодих людей із Західної України важливими є ідентифікація з національною спільнотою і високий рівень сформованості національної ідентифікації. На думку дослідниці, ці відмінності зумовлені особливостями етногенезу і розвитку української нації, що призводять до появи суперечливості та неоднозначності в національній самосвідомості українців, характерологічних і світоглядних відмінностей у молодих представників західного, східного та південного регіонів України.

Етнічність формується завдяки емоційним зв'язкам, які утворюються в процесі соціалізації. Етнічна самосвідомість – закований емоційно-когнітивний компонент, який має як об'єктивні, так і суб'єктивні форми вираження. Процес становлення людини як представника певного етносу відбувається через інтеріоризацію тих культурних та соціальних цінностей і відносин, які становлять основу суспільного буття етносу. Етновиховання молоді повинно будуватися на засадах етнонаціональних і загальнолюдських ідеалів. Механізми ефективної соціалізації виявляються в глибинному вивченні мови, родинних традицій і звичаїв, а етнокультурна інформація постає як системотворний чинник. Таким чином особистість усвідомлює, що вона – невід'ємна частина етно-буття свого народу.

Мова – важлива ознака етнічної самосвідомості. Вона була і є джерелом самовизначеності, збереження й передавання соціального досвіду, надаючи індивідуальним переживанням інтерсуб'єктивного значення. Саме тому слід звернути увагу на укріплення позицій української мови, адже мова, як знакова система, закріплює ідентичність людини та сприяє розвитку етнічної самосвідомості. Вона може стати основним чинником гармонізації українського суспільства. На думку М. Гайдеггера, світ рідної мови – “дім буття”, “найбільш інтимне лоно культури”. Це природне психологічне “помешкання” людини, те образне і мисленнєве “повітря”, яким дихає, у якому живе її свідомість [16].

Важливим чинником гармонізації етнічної самосвідомості є взаємодія індивіда із соціально-політичними інститутами та суб'єктами політики. Включеність особистості в політичне життя, усвідомлення особливостей політичної життєдіяльності суспільства сприяє інтеріоризації політичних настановлень, норм політичної поведінки. Г. В. Осипов визначає політичну соціалізацію як політичний розвиток особистості, що є процесом засвоєння індивідом ідеологічних, політичних цінностей і норм суспільства та формування їх в усвідомлену систему соціально-політичних настановлень, що визначають позиції і поведінку індивіда в політичній системі суспільства [11]. Загалом політична соціалізація – це доволі складний процес взаємодії індивіда й політичної системи. З одного боку, політична соціалізація передбачає цілеспрямований вплив політичної системи на індивіда і являє собою процес передавання йому інших політичних орієнтацій, цінностей і моде-

лей політичної поведінки. З другого – політична соціалізація вимагає і особистої активності індивіда, тобто трансформації певних суспільних норм політичної культури в особисті цінності та переконання. У цьому сенсі вплив політичної системи на політичне формування особистості певною мірою залежить від внутрішніх переконань індивіда [6].

Становлення і розвиток громадянського суспільства зумовлює зростання самосвідомості особистості, розширення сфери її соціальної ініціативи. Саме через залучення населення в процеси розбудови держави і можливий гармонійний розвиток етнічної самосвідомості та зміцнення етнічної ідентичності. Народ, виявляючи активність, відчуваючи себе частиною суспільнотворчих процесів, здатен впливати на характер і динаміку суспільних трансформацій. Виховання патріотизму, формування громадянських почуттів, національної гордості, готовності стати на захист незалежності України, шанобливого ставлення до українських державних символів – запорука нових позитивних змін. Військово-патріотичне виховання має на меті формування патріотичних почуттів відповідно до вимог Конституції України і Законів України про захист Батьківщини та готовності до служби в Збройних силах України [12].

А. Х. Гаджиев, розкриваючи сутність етнічної самосвідомості, показує її вияви в різноманітних формах: пізнавальній, емоційній та вольовій. Пізнавальна сторона етнічної самосвідомості містить, по-перше, усвідомлення людиною етнічної належності; по-друге, усвідомлення нею свого соціального стану; по-третє, усвідомлення санкціонованих етнічною спільнотою традицій, норм – моделей поведінки; усвідомлення своїх життєвих інтересів і потреб. Емоційна складова етнічної самосвідомості включає почуття національної гідності. До основної функції самосвідомості А. Х. Гаджиев відносить регулятивну, оскільки вона має вольову форму вияву. Завдяки цій функції етнічна самосвідомість регулює всі вияви етнічної психології, забезпечує самоконтроль у сферах суспільного життя [5].

Повсякденне життя громадян, їхні потреби та інтереси формує суспільство, а сьогодні Україна йде складним шляхом державотворчих процесів. Гармонізація етнічної свідомості сприяє утвердженню нових реалій суспільного буття, зміцненню громадянського суспільства в Україні, оновленню сфер суспільного життя, трансформації державно-владних інституцій. Неодмінною умовою гармонізації етнічної самосвідомості громадян є підвищення їхнього рівня соціального й інтелектуального розвитку, їх активне залучення до суспільно-політичного життя і громадсько-культурних організацій, підтримка традицій. Ідеться про формування конструктивного ставлення до історичних подій минулого і теперішнього, активізацію процесів усвідомлення та прийняття цінності власної держави, здатності до духовно-патріотичних переживань.

Висновки. Етнічна самосвідомість – визначальний критерій існування етносу, що базується на особливостях культури і психічного складу групи і є засобом суспільної організації держави. Вона формується на основі сукупності уявлень, знань, настановлень, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій етносу.

Докорінні суспільні трансформації, зміна ідеологічних орієнтирів та значні перетворення в економіко-політичному секторі вимагають сьгодні громадянської активності та цілеспрямованого перетворення навколишньої дійсності на користь усього суспільства. Основним підґрунтям для розвитку та гармонізації етнічної свідомості українців має стати подолання всіх форм відчуження народу від влади та усвідомлення кожною окремою особою своєї здатності впливати і визначати власну життєдіяльність. Гармонізація та розвиток етнічної свідомості – важливий крок до оновлення всіх сфер суспільного життя, вироблення нових пріоритетів і цінностей. Вона виявляється в конструюванні позитивного образу етносу, етнічній соціалізації, поглибленому вивченні традицій і звичаїв свого народу, формуванні патріотизму та почуття національної гідності, залученні громадян у процеси розбудови держави.

Замотивувати кожного члена суспільства приєднуватися до соціальних інститутів, брати активну участь у державотворчих процесах – важливе завдання сьодення.

Література

1. *Баронин А. С.* Этническая психология : учеб. пособие / А. С. Баронин. – К. : МАУП, 2000. – 116 с.
2. *Бердяев М.* Національність і людство / Микола Бердяев // Сучасність. – 1993. – № 1. – С. 149–162.
3. *Бичко О. В.* Психологічні особливості етнічної ідентичності студентської молоді Східного та Південного регіонів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 “Соціальна психологія” / О. В. Бичко. – К., 2004. – 20 с.
4. *Боришевський М. Й.* Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві / М. Й. Боришевський // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2003. – С. 138–144.
5. *Гаджиев А. Х.* Проблемы марксистской этнической психологии / А. Х. Гаджиев. – Ростов : Изд-во Ростов. ун-та, 1982. – 184 с.
6. *Гобозов И. А.* Введение в философию истории / И. А. Гобозов. – М. : ТЕИС, 1999. – 363 с.
7. *Данилюк І. В.* Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір : [монографія] / І. В. Данилюк. – К. : Самміт-книга, 2010. – 432 с.
8. *Данилюк І. В.* Національна самосвідомість як компонент структури психології етнічної спільноти / І. В. Данилюк // Проблеми загальної та педагогічної

- психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Гнозис, 2009. – Т. 11. – Ч. 4. – С. 87–94.
9. *Дружинин В. Н.* Психология: Учебник для гуманитарных вузов / под ред. В. Н. Дружинина. – СПб., 2001. – 1247 с.
 10. *Львовичкіна А. М.* Етнопсихологія : [навч. посіб.] / А. М. Львовичкіна. – К. : МАУП, 2002. – 144 с.
 11. Социологический энциклопедический словарь / [ред.-коор. Г. В. Осипов]. – М. : ИНФРА, 1998. – 344 с.
 12. *Пащенко Д.* Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина / Д. Пащенко // Шлях освіти. – 2002.– № 1.– С. 9–14.
 13. *Соколова В. Ф.* Психологічні особливості розвитку національної самосвідомості студентської молоді засобами української літератури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / В. Ф. Соколова. – К., 2005. – 21 с.
 14. *Солдатова Г. У.* Психология межэтнической напряженности / Г. У. Солдатова. – М. : Смысл, 1998. – 389 с.
 15. *Файзуллин Ф. С.* Этническое сознание и этническая идентичность / Ф. С. Файзуллин, А. Я. Зарипов, Р. Р. Асылгужин. – Уфа : Гилем, 2009. – 87 с.
 16. *Хайдеггер М.* Время и бытие: Статьи и выступления / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихин]. – М. : Республика. 1993. – 456 с. – (Мыслители XX в.).
 17. *Хотинец В. Ю.* Этническое самосознание / В. Ю. Хотинец. – СПб. : Алетейя, 2000. – 240 с.
 18. Шевченко О. В. Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості : автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / О. В. Шевченко. – К., 2005.– 20 с.

Reference

1. Baronin, A. S. (2000). *Etnicheskaya psikhologiya* [Ethnic Psychology]. Kyiv (rus).
2. Berdyayev, M. (1993). *Natsionalnist i liudstvo* [Nationality and Humanity]. Suchasnist [Modernity], 1, 149–162 (ukr).
3. Bychko, O. V. (2004). *Psykhologichni osoblyvosti etnichnoi identychnosti studentskoi molodi Skhidnoho ta Pivdennoho rehioniv Ukrainy* [Psychological features of ethnic identity of student's youth the Eastern and Southern regions of Ukraine]. Abstract of Ph. D. dissertation. Kyiv (ukr).
4. Boryshevskyy, M. Y. (2003). *Natsionalna samosvidomist ta identyfikatsiia hromadian yak chynnyk demokratychnykh peretvoren v ukrayinskomu suspilstvi* [National identity and identification of citizens as a factor in democratic transformations in Ukrainian society]. *Sotsialno-psykhologichnyi vymir demokratychnykh peretvoren v Ukraini* [Socio-psychological dimension of democratic transformations in Ukraine] (pp. 138–144). Kyiv: Ukrainian Center for Political Management (ukr).
5. Gadzhiev, A. Kh. (1982). *Problemy marksistskoy etnicheskoy psikhologii* [Problems of Marxist ethnic psychology]. Rostov: Publ. Rostov University (rus).
6. Gobozov, I. A. (1999). *Vvedeniye v filosofiyu istorii* [Introduction to the Philosophy of History]. Moscow (rus).

7. Danylyuk, I. V. (2010). *Etnichna psykholohiya yak haluz naukovoho znnania: istoryko-teoretychnyi vymir* [Ethnic psychology as a branch of scientific knowledge: historical and theoretical dimension]. Kyiv: Sammit-knyha Publ. (ukr).
8. Danylyuk, I. V. (2009). *Natsionalna samosvidomist yak komponent struktury psykholohii etnichnoi spilnoty* [National identity as a component of the structure of the psychology of the ethnic community]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii* [Problems of general and pedagogical psychology], 4, 87–94 (ukr).
9. Druzhinin, V. N. (2001). *Psikhologiya. Uchebnik dlya gumanitarnykh vuzov* [Psychology: Textbook for humanitarian universities]. St. Petersburg (rus).
10. Lovochkina, A. M. (2002). *Etropsykholohiya* [Ethnopsychology]. Kyiv (ukr).
11. Osipov, G. V. (1998). *Sotsiologicheskii entsiklopedicheskii slovar* [The Sociological Encyclopedic Dictionary]. Moscow: INFRA Publ. (rus).
12. Pashchenko, D. (2002). *Patriotychnе i natsionalne vykhovannia – skladovi stanovlennia hromadianyna* [Patriotic and national education – components of becoming a citizen]. *Shliakh osvity* [Way of Education], 1, 9–14 (ukr).
13. Sokolova, V. F. (2005). *Psykholohichni osoblyvosti rozvytku natsionalnoi samosvidomosti studentskoi molodi zasobamy ukrainskoi literatury* [Psychological peculiarities of the development of national consciousness of student youth by means of Ukrainian literature]. Abstract of Ph. D. dissertation. Kyiv (ukr).
14. Soldatova, G. U. (1998). *Psikhologiya mezhetnicheskoy napryazhennosti* [Psychology of ethnic tensions]. Moscow: Smysl Publ. (rus).
15. Fayzullin, F. S. (2009). *Etnicheskoye soznaniye i etnicheskaya identichnost* [Ethnic consciousness and ethnic identity]. Ufa: Gilem Publ. (rus).
16. Heidegger, M. (1993). *Vremya i bytiye: Stat'i i vystupleniya* [Time and Being: Articles and Speeches]. Moscow: Republic Publ. (rus).
17. Khotinets, V. Yu. (2000). *Etnicheskoye samosoznaniye* [Ethnic identity]. St. Petersburg: Aletyya Publ. (rus).
18. Shevchenko, O. V. (2005). *Natsionalna identyfikatsiya u stanovlenni Ya-obrazu osobystosti* [National identification in the formation of the I-personality image]. Abstract of Ph. D. dissertation. Kyiv. (ukr).

Данилюк І. В., Гресько В. В. Психологические особенности гармонизации этнического самосознания украинцев

Етнокультурная информация, проходящая через поколения, определяется как движущий фактор жизнедеятельности этноса. Показано, что каждый представитель этноса как носитель этнической идентичности трансформирует эту информацию в виде традиций и обычаев, которые, в свою очередь, проявляются в широком контексте: социальных отношениях, профессиональной деятельности и особенностях культуры. Этническая идентичность рассматривается как важный компонент социализированности и ведущий фактор дальнейшего становления личности, ее продуктивного функционирования в обществе. Анализируются современные исследования этнического самосознания украинцев, свидетельствующие о наличии региональных различий в становлении их национальной идентичности в молодом возрасте и в период взросления. Возрождение национального самосознания украинцев, усиление роли их основных этноконсолидирующих признаков называются как мощные факторы развития нации и сохранения этнической идентичности украинского народа.

Ключевые слова: этнос, этническое самосознание, украинское общество, гармонизация.

Danyliuk I. V., Gresko V. V. Psychological peculiarities of harmonization of ukrainians' ethnic self-consciousness

The important task of the present day is a rebirth of the Ukrainian nation, formation of the sense of belonging to Ukrainian nation, development of ethnic self-consciousness of every Ukrainian and construction of a positive image of the ethnic group. Harmonization of ethnic self-consciousness facilitates the creation of new reality of social being, fortification of civic society in Ukraine, renovation of social life spheres, changes of state and power institutions. The fundamental condition of harmonization lies in high level of social and intellectual development, psychological fortification, which consists of taking part in social-political life, civic and cultural organizations, supporting of traditions, activation of the processes of realization and acceptance of own state values, the ability for spiritual-patriotic feelings. Ethnic self-consciousness is stable construction connected with socialization and adoption of cultural experience. The crucial factor of ethnic self-consciousness lies in individuals' identification with the ethnic community. It relates to nation realization of its belonging to a particular ethnic group, which is based on acceptance of one's nation, common origin, household activities, language, culture, mentality. Harmonization and development of ethnic self-consciousness is an important step to the renovation of all spheres of civic life, development of new priorities and values.

Key words: ethnos, ethnic self-consciousness, Ukrainian society, harmonization.